

ВЕРСКИ ТУРИЗАМ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ ОД КРАЉЕВА ДО РАШКЕ

НАЈВЕЋЕ СРПСКЕ СВЕТИЊЕ, ЧУВАРИ ДУХОВНОСТИ, МЕСТА ЗА МОЛИТВУ И МОНАШКО ТИХОВАЊЕ

Ибарска долина, или Долина краљева, Долина јоргована, Долина векова, како је већ називају у народу, простире се правцем југ – север, од Рашке до Краљева, у дужини осамдесетак километара. Њу испуњава шум градитељице, реке Ибар, који собом спаја и раздваја копаонички и старовлашки планински масив, чинећи најлепшу речну долину која је својом лепотом задивила и све из лозе Немањића, од оснивача прве српске средњовјековне државе, Стефана Немање, до Цара Душана. Они су је и украсили најлепшим манастирима који су судбиносно одредили српску државност, веру и национално трајање. Нема веће антропогене вредности настале радом човека кроз историју, на нашем тлу, од средњовековних манастира. Манастири Ибарске долине били су и остали највеће српске светиње, чувари духовности, националне камене читанке, места за молитву и монашко тиховање, и најважнији циљни објекти туристичких путовања, не само верски мотивисаних. За њихову градњу бирани су најлепши, најживописнији предели, уз текућу воду и са дosta извора живе, питке воде.

Петрова црква

Једна од најтајновитијих српских светиња, специфична по много чему, Петрова црква, својом историјом дубоко сеже у ранословенско раздобље, а посредно, врло вероватно и у време пре Христовог рођења. Својим специфичностима и тајновитошћу буди посебно интересовање, не само код верника и историчара. Налази се на једном узвишењу код Новог Пазара, 17 километара југозападно од Рашке и најстарији је црквени објекат од посебног значаја за даљи развој српског црквеног градитељства, који ће у многоме, додиром и спојем истока и запада у њему, у уметничком, пре свега сликарском и археолошком изразу, определити те токове у Србији немањићког добра.

Јован Јанићијевић у Културној ризници Србије пише: „Најкарактеристичнији и најзначајнији храм са централним планом, за разлику од оних са продуженом основом, јесте црква Светог Петра и Павла у Старом Расу код Новог Пазара, више позната као Петрова црква, настала у 9. или 10. веку, вероватно као седиште рашких епископа. Језгро цркве чине остаци најстарије грађевине. То је

Ђурђеви ступови, манастир бурне историје са судбинским значењем

централни део у облику крста четворолиста уписаног у кружни зид, са радијалним зидовима на северној и западној страни. Над централним простором уздиже се купола, која је изнутра округла а споља осмострана са неједнаким странама. Врло карактеристично решење представља галерија изнад ходника који обухвата средишни део са северне, западне и јужне стране. Градитељ Петрове цркве користио се узорима из старије архитектуре чије је елементе првенствено и прилагођавао решењу које је ово здање учинило сасвим особеним и по много чему јединственим.“

Обнову храма и фреске у Петровој цркви које су настале око 1170. године, радили су сликари који су фрескописали и Немањићурђеве ступове. Откривено је да се испод фресака чији је ктитор био Немања налазе старији слојеви сликарства из 10. века. Иначе, Петрова црква је, као епископско средиште играла важну улогу у свом времену. Између осталог у њој се по православном обреду, крстио Немања, који је био крштен по католичком обреду први пут, и у коме је одржан чувени Сабор на коме су осуђени кривоверници (богумили), али и Саборна коме се одрекао престола 1195. године у корист средњег сина Стефана, потоњег Првовенчаног. Коначно у овој цркви се Стефан Немања и замонашио и добио духовно име Симеон. Оно што још треба посебно поменути и показати код Петрове цркве су стећци око манастира, најстарији и најбројнији на једном локалитету. Петрова црква је са Сопоћанима и Ђурђевим ступовима, као део целине Стари Рас, уписана у Листу светске баштине УНЕСКО-а 1979. године и на тај начин постала опште цивилизацијско добро.

Ђурђеви ступови

Само два километра западно од Петрове цркве у Расу, на узвишењу, налази се манастир бурне историје са судбинским значењем, Ђурђеви ступови, прва задужбина Стефана Немање, после долaska на власт, посвећена Св. Ђорђу. Градња манастира трајала је од 1167-1171. године, како претпоставља Слободан Милеуснић, а Јован Јанићијевић тврди да је градња трајала кратко, од 1170-1171. године. Подигнута је у знак захвалности због Немањине победе над Византинцима и браћом код Пантиће 1168. године. Стефан Првовенчани, писац житија свога оца наводи „да је Немања цркву подигао у знак захвалности Св. Ђорђу што га је избавио из тамнице у коју су га браћа заточила.“ Нема сумње да је близина Немањићког дома, (Рас – Дежево), манастиру давала на значају у свом времену у коме је ужијава велики углед, али и кроз потоње време са посебним местом у духовном животу читавог национа. Сама његова историја је и историја националног бића на том простору. Разоткриван и рушен је више пута. Преко 300 година манастир је био у рушевинама, а обнавља се последњих 40 година.

-После 320 година манастир је дочекао своју духовну обнову. Почетком 60-их година прошлог века почела је материјална обнова од стране Републичког завода за заштиту споменика културе Србије и проф. Јована Нешковића. Овде су тада обављена археолошка и архитектонска истраживања и урађена је санација наоса и куполе. Од 2000. године део монаха прелази овде из Сопоћана и до данас манастир се обновља духовно и материјално. Манастир је на листи светске културне

баштине заједно са амбијенталним окружењем и околином. Како бисмо заштитили околину манастира определили смо се за откуп земљишта које сада заједно са стручњацима стављамо у функцију. После анализе земљишта определили смо се за воћарство и виноградарство, па смо засадили неколико хектара,

ном манастир страдао. У рушевном стању манастир је био у 18. и 19. веку, све до 1925. године када је оспособљен за богослужење. Од богатог живописа из времена 1171-1175. године остали су само фрагменти. Јован Јанићијевић у Културној ризници Србије пише: „Иако по просторном решењу има византијски карактер манастирска

Петрова црква својим специфичностима и тајновитошћу буди посебно интересовање

рекао је Јеромонах Гаврило, манастир Ђурђеви ступови.

Први пут је запустео после 1690. године кад су га Турци запалили, а касније приликом градње тврђаве у Новом Пазару за исту користили камен из зидина манастира. Од тада манастир није био никада потпуно обновљен, а нова разарања су се десила 1912. године приликом ослобађања Новог Пазара од Турака јер је у њему тада била утврђена турска топовска батерија, и 1941. када су га Немци користили за своје утврђење. Ђурђеви ступови ће са својом структуром и облицима постати прототип такозване рашке школе, после кога ће у Студеници и Жичи добити своје зреле и завршне форме. Осетно страдали животопис, чији су аутори цариградски мајстори, показује одлике дворске компониске уметности, што говори о Немањиној тежњи да ангажује најбоље уметнике свог времена. Краљ Драгутин, последњи владар из лозе Немањића који је столовао у Расу, био је други ктитор овог манастира, када су вршени обимни радови. Он је и сахрањен у цркви Св. Ђорђа, али је његова гробница опљачкана у 18. веку, када је још јед-

црква је по целокупној спољашњој обради добила карактеристике романске грађевине. Овај спој византијског и романског градитељског схватања израшће у оригиналну симбиозу на чијим се основама изградио рашки градитељски стил.“ У садашње време се у Ђурђевим ступовима, и најзначајнијој грађевини, цркви Светог Ђорђа, ту изнад Дежеве, места рођења Светог Саве, изводе најобимнији рестаураторски и градитељски радови који наговештавају некадашњу раскош, од архитектуре до сликарства. Цео комплекс, као споменик културе је под заштитом УНЕСКА. Чињеница да је ту, у Дежеву, рођен Свети Сава сама по себи може да буде значајна као повод за предузимање туристичког путовања, што треба искористити.

П.П.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства

ВЕРСКИ ТУРИЗАМ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ ОД КРАЉЕВА ДО РАШКЕ - ГРАДАЦ

БИСЕР СРЕДЊЕВЕКОВНЕ СРПСКЕ АРХИТЕКТУРЕ

Иза људи и времена остају трагови по којима потомство суди тим људима и времену. Светородна лоза Немањића и њихове 203 године владања српским земљама и народом у немирном времену, између два антагонистичка света, чији антагонизам ни данас није превазиђен, Истока и Запада, још увек је светионик нашем националном бићу да не забаса стрампутицама које му злонамерно подмећу „светски политичици“. Зато никада није престало разграђивање свести нашег бића, потирање националног памћења, ревизија и брисање историје.

Због дубоко укорењене истине да смо своји на своме, са свешћу о непогрешном и вечном мерилу вредности човека и његових дела из нашег народа, у вери према Богу и ближњима, још увек бијемо битке из морања, као доказ да нас још има. Додуше, са све тањом географијом, а дебљом историјом, са више гробља, а мање школа, са више пасоша и одлазака, а мање поноса, што је проблем који је системски индукован као народни.

Немањички траг кога сада но-сталгично ишчитавамо, исијава, зрачи и значи светло доба наших предака којима се поносимо, свесни да је и у нама њихова крв, као не-пролазна категорија, и да фениковсузлет слутимо као наду у остварење нашег сна да - нама буде добро, ником зле!

Путоказе имамо: личности, време и тло, за које смо коренима везани истински и моћно да само наш пристанак да нас ишчупају може нас из њега истргнути да нас нема. Немањићи су, на овом длану земље коју је Бог нама наменио, тај пут трасирални свевремено - да се у овом животу часно послужи Богу и роду и да се о сваком суди према делу служења Богу и ближњима, уз потенцирано опредељење за непролазно Царство небеско, али без одрицања од земаљског живота и старања за своје историјско биће и његов часни ток трајања. Напротив. Земаљским животом заслуживао се вечни, небески, али и вечни живот у свом народу. Зато Немањићи трају моћно, свевремено и са различитим исијавањем. Трају као њихова државничка дела, као њихова ауто-кефална светосавска православна црква, као Србија, али и као њихови временски међаши, манастири и богоље, којима су међили и потврђивали своје територије. И као ни једна династија у свету подигли су раскошне манастире, светионике вере, културе, развоја, као јединствена светла огледала у време за-падњачког средњег века tame и ретроградности. Српски средњи век, у коме је настала колајна немањићких манастира, таква култура,

Ниједан манастир није изграђен на овај начин

фрескосликарска уметност, књижевност и архитектура, морао је бити само век светlosti, а све то постали су лампиони за наше све-времено видело!

Истине ради, многи манастирски бисери из тог времена само су у генетском сећању, неки су заборављени, неки разграђени и рађени, неки још и сада више значе но што зраке раскоши и лепотом, али до-вљоно је да сачувамо ово што је остало за потомство и оно ће нам бити захвално.

ГРАДАЦ

Бисер средњевековне српске архитектуре, драгуљ Голије, манастир Градац, окупан првим сунчаним зрацима у прохладним голијским јутрима заслужено припада листи 10 најлепших сакралних објеката на свету. Стил којим је грађен храм Посвећен Пресветој Богородици јединствен је у Србији, а и даље се са сигурношћу не зна да ли је ктитор манастира само Јелена Анжујска или је светињу заједно уздигла са својим супругом Урошем

Манастир Градац представља везу између српског и француског народа

Првим Немањићем на темељима разнохришћанске базилike. Сматра се да је манастир Градац почeo да гради Урош Непобидиви, а да је света Јелена Анжујска наставили градњу храма и дала му свој француски печат као што су украсне готичке примесе у градњи.

-Оно што манастир Градац чини другачијим од других манастира су управо неки украси који се налазе са спољашње стране манастира. То су аркадни фризови који се налазе подно кровних венаца и контрафори који се налазе са спољашње стране олтара. Контрафори или подупирачи који су били заступљени само у француским црквама романо-готичког периода. Ниједан манастир ни пре ни после Градца није изграђен на овај начин, нагласила је Ивана Радовић, кустос манастира Градац.

Непозната је тачна година

Драгутине у периоду од 1276 – 1282. године. Задужбина је краљице Јелене Анжујске и по неким наводима она је дошла из Прованса и била је из рода Анжуја који су владали у Провансу и на југу Италије у Сицилији. Она је често имала преписке са Карлом I и Карлом II који су владали на југу Италије, рекла је Ивана Радовић.

Не зна се тачна година рођења

Јелене Анжујске, али оквирно се може рећи да је рођена између 1231. и 1235. године. Зна се да је Јелена Анжујска као млада принцеза постала краљица Србије 1250. године.

-Када је дошла у Србију имала је највише до 18 година. Са Урошем Немањићем добила је троје деце и то синове Драгутина и Милутина и ћерку Брнчу о којој се јако мало зна, јер је млада умрла, рекла је Ивана Радовић.

Краљицу Јелену много је расту-

жила породична ситуација и борба за власт између њеног супруга и сина Драгутина. Драгутин је уз подршку угарске таџбине војнички по-разио свога оца 1276. године у Гацком и преузео титулу краља, а своју принцезу Катарину начинио краљицом.

-Архиепископ Данило пишући житије каже да је краљица Јелена била јако љута на свог сина Драгутина и да га је чак и проклињала. Пошто је он био јако везан за своју мајку није могао да поднесе да она буде љута на њега и зато је одлучио да јој део територије да на управу. Дао јој је Требиње са околином, Зету са свим приморским градовима, део око Плава и горњи ток Ибра. Имала је дворове у Требињу, Улцињу, Бјелопавличићима код данашњег Даниловграда, на Бријаку и највероватније је имала двор у околини манастира на локалитету села Котраже, истиче Ивана Радовић.

Манастир Градац представља и везу између српског и француског народа

Манастир Градац представља и везу између српског и француског народа

пеће Исуса Христа се налази са западне стране док је у свим осталим нашим манастирима Распеће осликано на источној страни. На југозападној страни налази се ктиторска фреска и сви Немањићи су ктиторске фреске осликавали на тој страни. На ктиторској фресци се налази Богородица која Исусу Христу представља ктиторски пар Урош и Јелену, а Јелена је представљена као главни ктитор, јер са обе руке држи модел манастира, док краљ Урош са једном руком држи модел манастира, рекла је Ивана Радовић.

Краљица Јелена Немањић умрла је 8 фебруара 1314. године и сахрањена је у својој задужбини. Она је једина у хришћанској светој коју је Српска православна црква прогласила за светитеља, иако је припадала западном хришћанству. Њене мошти више нису у манастиру. Она је сахрањена овде, али у периоду владавине Турака монаси су сакрили њене мошти које до дана данас нису пронађене. Сматра се да су оне негде на овом локалитету у близини манастира. Светиња спада и у ред верских објеката који имају најбоље природно осветљење и то захваљујући 8 подкуполовских прозора. У Манастиру Градац чува се и вредна реликвија, а то су остаци моштију краља Драгутина Немањића.

-Драгутин је умро 1316. године, две године после своје мајке и сахрањен је у Ђурђевим ступовима, јер је и он био један од ктитора тог манастира где је дрогадио припрату. Део његових моштију био је годинама у Високим Дечанима које су пре пар година пребачене овде. На саркофагу је осликана десна рука, али се не зна са сигурношћу шта је унутра, рекла је Ивана Радовић.

Не може се причати о манастиру Градац, а да се не спомене црква Светог Николе која се налази у манастирском комплексу. Ове две светиње иако потпуно различите по архитектури и величини заувек су повезане. Црква Светог Николе је грађена пре манастира и служила је за богослужења током градње светиње. По завршетку манастира црква је степеницама повезана са конаком, па се сматра да је служила и као дворска капела. Оригиналан фрескопис из 13. века очуван је у деловима.

П.П.
Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства

СЕВЕРСКИ ТУРИЗАМ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ ОД КРАЉЕВА ДО РАШКЕ

СТАРА И НОВА ПАВЛИЦА КОД БРВЕНИКА

Стара Павлица налази се на стеновитој заравни код Брвеника, а у непосредној близини Рашке. Доминира овим делом и привлачи погледе бројних путника намерника који се крећу Ибарском магистралом. Прошлост овог манастира је мало позната. Као мушки манастир и метод манастира Студеница помиње се у давној повељи краља Стефана Немање, а највероватније је реч о ранохришћанској базилици из 9. века.

-Веома битан податак о манастиру Стара Павлица имамо у повељи коју је цар Урош дао Муси, управитељу тврђаве Брвеник, где помиње места које властелин Војислав Војиновић даје челнику Муси и где се помиње село Павлица. У тој повељи Павлица се назива „село цркве Павлове“ и тиме видимо да је и само место имало другачији назив. Манастир Стара Павлица је посвећен Светом апостолу Павлу и сама та чињеница говори о томе да је и сам манастир можда старији од 11. века, јер

Стара Павлица привлачи бројне туристе из целог света

свештеник Немања Тимотијевић.

Стара Павлица представља магнет како за туристе тако и за Србе који желе да своје црквено венчање и завет пред Богом дају баш у светињи која се издига изнад Ибра и сведочи бројним вековима. Све је више људи који желе да један од најбитнијих датума у њиховим животима буде овековечен баш у Старој Павлици.

Манастир Нова Павлица спада

ћен споља у облику тролиста док унутра има уписан крст захваљујући 4 камена стуба који су јединствени у архитектури источно-православног света. Стубови такође приказују и друштвену лествицу на којој су били браћа Стефан и Лазар у том времену. Изнад та 4 стуба пружају се капители на којем је приказана посебна слика лаволиког океана, нагласио је свештеник Немања Тимотијевић.

У манастиру Нова Павлица добро су очуване фреске које трају већ 7 векова. Иако је данас технологија напредовала данашњи фрескописци не успевају да досежну рад средњевековних мајстора.

-Иконопис овог храма је дело префињених уметника. Највероватније је да су била четири уметника који су радили фрескопис овог храма. Најпознатији и највреднији уметник је са југа Балкана и он је радио попрје светитеља који се налазе на најнижем делу храма. Веома су битне фреске Небеске литургије у олтару као и фреске Светог Симеона Мироточивог и светитеља Саве које се налазе у северном певничком испусту. Такође, важне су фреске Светог Стефана Првомученика и мученика Прокопија и Димитрија који су јако битни у православном богослужењу и због тога су добили посебно место поред српских светитеља. У јужном певничком испусту имамо фреске Господа Исуса Христа и Богородице. Веома је битна веза између манастира Граџац и манастира Нова Павлица и у оба манастира готски стил се уплиће у моравски и баш то видимо на порталима и бифорама. Као што је Јелена Анжујска имала велику улогу у манастиру Граџац, тако је и једна жена има велику улогу у манастиру Нова Павлица, а то је Драгана, мајка браће Мусића која

Манастир Нова Павлица изграђен у четрнаестом веку

цркве на овом простору су посвећиване светим апостолима у време када се хришћанство ширило на овом простору, истиче свештеник Немања Тимотијевић.

По неким стилским објектима сликарство Старе Павлице блиско је живопису Ђурђевих Ступова.

Храм је доста страдао кроз време. Пре пет година под ознаком „хитно“ Министарство културе и информисања издвојило је три милиона динара како би се спасио храм, јер је црква прошињавала и претила је потпуна девастација објекта. Пропадање је заустављено, али светиња је трајно оштећена 1930. године када је прошла пруга кроз Ибарску клисуру.

-Северни брод манастира Стара Павлица је трајно изгубљен 1930. године када је грађена пруга од Краљева према Рашки, рекао је

у још једну велику светињу која је нашла своје место у овој лепој природи. Налази се у непосредној близини Старе Павлице, али је ипак скрајнут од очију пролазника. Та чињеница је вероватно и утицала на то да светиња не буде често на мети завојевача.

-О манастиру Нова Павлица имамо више података него о Старој Павлици. Датира из 14. века на западним обронцима планине Копаоник и налази се недалеко од средњевековне тврђаве Брвеник и Старе Павлице. За разлику од Старе Павлице где не знамо ко је архиепископ, манастир Нову Павлицу су подигли браћа Стефан и Лазар Мусићи, синови Мусе, челника тврђаве Брвеник. Наиме, Муса је био ожењен Драганом или Драгињом, сестром кнеза Лазара и имали су два сина који су подигли Нову Павлицу. Манастир је изgra-

се замонашила и као мати Теодорија је и сахрањена у манастиру. Манастир Нова Павлица је изграђен у периоду 1381-1386. године док је припрема саграђена неколико десетина касније о чему нам сведочи и ктиторска фреска на којој је наслика митрополит рашки Јоаникије који прилази Пресветој Богородици и та фреска осликана је 1464. године. Високи звоник је најкасније изграђен и потиче са краја 19. века, објаш-

ије и Нова Павлица је, као и остали српски средњевековни манастири, магнет за туристе. Свакодневно храм походе туристе из Русије, као и туристи из читавог света без обзира на вероисповест. Храмови који су подизани пре 8 векова представљају право богатство наше земље и тек ће се свет упознати са лепотама наших храмова. Овакво нешто не постоји на планети и то је шанса коју треба искористити. Рашка је општина

Остаци фресака у Старој Павлици

њава свештеник Немања Тимотијевић.

Манастир Нова Павлица је посвећен Ваведењу Пресвете Богородице и изграђен је у моравском

која је окренута ка туризму и поред Копаоника, који је већ довољно промовисан, културни и верски туризам су у повоју, али могу постати привредна грана која

Камени стуб - симбол манастира Нова Павлица

стилу, а у њему се чувају и вредне реликвије оснивача храма.

-На западном зиду западне трапеље налазе се фреске браће Мусића, а њихове мошти се налазе у дрвеном кивоту који је дар руске цркве. Битно је рећи да су мошти кнеза Лазара преношли у овом манастиру 1391. године приликом преношења његовог тела из Приštine у Крушевач, а затим у манастир Раваницу. Највероватније је тада његово тело дочекао његов сестрић Лазар, јер је други брат Стефан Мусић највероватније погинуо у Косовском боју. Сматра се и да је фрескописање манастира почело управо те године, рекао је старешина манастира.

би донела још прихода Рашки. Али само под условом да се наше културно благо негује и штити од зуба времена и небриге. Наша манастири нису голи зидови и у то ће се уверити сваки путник који крочи у храм.

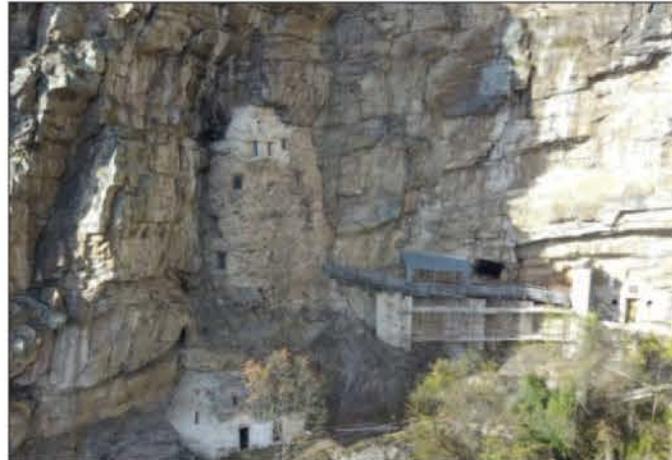
П.П.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства

ВЕРСКИ ТУРИЗАМ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ ОД КРАЉЕВА ДО РАШКЕ – САВИНА ИСПОСНИЦА

ЈЕДИНСТВЕНИ САКРАЛНИ ОБЈЕКАТ У ВИДУ ЛАСТАВИЧЈЕГ ГНЕЗДА

Недалеко од манастирског комплекса Студеница, пет километара уз реку Студеницу, па четири километара пешице кренули смо пут Горње Савине испоснице. Корак по корак, Савиним стопама, козијим стазама, а све узбрдо по-лако смо се кретали ка крајњем циљу. За овакво пешачење потребна је и кондиција, а после два километара долазимо до Доње Савине испоснице. Поред ње је Савина чесма са живом, питком водом изванредног квалитета како су показале све анализе. На том месту, ту воду је пio и Сава. Сада мноштво верујућих туриста долази до те воде са надом да ће им ублажити сметње у виду и жељду. Црква која је посвећена Покрову Пресвете Богородице потиче из Савиног времена. Фрескоскопис је дело Георгија Митрофановића из 17 века који је био монах у манастиру Хиландар и најугледнији сликар тог времена. Иконостас је радио Алексије Лазовић. Доња испосница се налази на средокраји пута до камене Савене испоснице, па је ваљало прећи још два километра кроз густу храстову шуму. Одморити се може на једном видиковцу где поглед обухвата све од Копаоника до Голије. После сат времена хода долази се до Горње Савине испоснице, а умор моментално мине човека када се испред њега појави јединствени сакрални објекат у виду ластавичјег гнезда.

Поглед на комплетан комплекс Горње испоснице

полупустињски или скитски цркви у испосници и даље богослужби. Она служи ономе заштите била и подигнута у доба Светог Саве. У склопу комплекса Горње испоснице налази се и црква посвећена Светом Георгију, једноброда грађевина, малих димензија, заправо онолика колико је рељеф простора дозволио. Сачувана је у целости, а има богат колорит фрескоскомпозиције неуједначене уметничке вредности. Црква Светог Ђорђа потиче из средњег века и сачувана је у потпуности, али је то скромно здање које није у уџбеницима историје уметности као сам матични манастир. И даље се памти да је монашки, а самим тим и духовни живот био најразвијенији

Нажалост, оно што се нала-

цркви у испосници и даље богослужби. Она служи ономе заштите била и подигнута у доба Светог Саве. У склопу комплекса Горње испоснице налази се и црква посвећена Светом Георгију, једноброда грађевина, малих димензија, заправо онолика колико је рељеф простора дозволио. Сачувана је у целости, а има богат колорит фрескоскомпозиције неуједначене уметничке вредности. Црква Светог Ђорђа потиче из средњег века и сачувана је у потпуности, али је то скромно здање које није у уџбеницима историје уметности као сам матични манастир. И даље се памти да је монашки, а самим тим и духовни живот био најразвијенији

људи посебног кова и бирани су међу најелитнијим члановима монашке заједнице. Они су имали обавезу да једанпут недељно посећују матични манастир, да присуствују недељној литургији. Тада су у матични манастир доносили производе

био задужен да сав материјал уз помоћ своје снаге уским и ризичним путем донесе до испред испоснице са 1,8 километара удаљености. Ту скоро на самом врху брда налази се минерализована, благо накисела питка вода у пећинском удубљењу за

Орлово гнездо за мировање, тиховање и посвећивање молитви

које су сами направили, а одатле су доносили храну за седам дана и боравили овде. И сада отац Августин који борави у Горњој Савиној испосници долази једном недељно на недељну литургију и носи са собом намирнице за седам дана. То су велики подвизи. Данас је све то лакше, јер се један део може превалити колима, али и поред свега тога потребна је воља и напор да се на ово свето место стигне. Ако је подухват да се у данашње време реконструише дрвени мост, колики је тек подухват предузео Свети Сава да на овој стени изгради келије за монахе. Дрвени мост је подигао отац Рафаило, последњи житељ Горње испоснице који је овде у орловском гнезду и сахрањен 1981. године. Мостовна конструкција у Савиној испосници грађена је 50-их година 20. века и због времена је учинио своје па је захваљујући стручњацима Завода за заштиту споменика културе Краљево мост обновљен. Средства за реконструкцију и конзервацију моста у висини од 3,5 милиона динара обезбедило је Министарство културе и информисања.

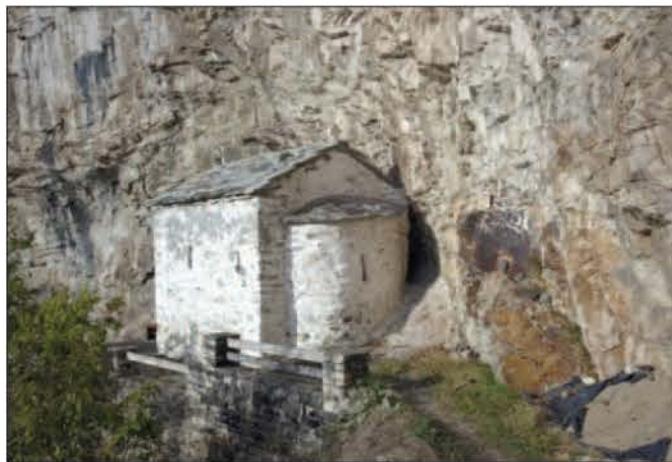
Како се монаштво повећало у испосници је било двоје, а највише троје монаха. Монаси највиших ранга који су се одважили да бораве у испосници, да ту преписују књиге, упућују молитве и служе Богу су били

коју верници верују да је чудотвора и да лечи вид. Можда и у томе треба тражити разлог за невероватно интересовање верујућих туриста, који у великом мноштву, нарочито у дане великих црквених празника посећују испосници.

Однос туриста према свему на путу до Горње испоснице чита се на сваком кораку. Трагови некултуре трају дugo. Можда из јесење да и сами у времену траг оставе исписују своја имена, поруке, жеље, ружећи комплетан амбијент из чега треба изузети свеске за импресије и поруке на тераси Доње испоснице у којима се огледа однос осрђених, обожених и верника према традицији и православљу. После одмора за душу и тело уз прелепе погледе на парк природе Голија и околне прелепе крајолике било је време и да се вратимо савременом и ужурбаном свету.

П.П.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства

Црква Светог Ђорђа - једноброда грађевина, малих димензија

зило у испосници у смутним временима Првог српског устанка је спаљено да не би пало Турцима у руке тако да смо остали без једног књижњеглага које се ту чувало. Испосница је успела да преживи, живела је и живи и ту се у малој

у средњевековној Србији.

Како се монаштво повећало у испосници је било двоје, а највише троје монаха. Монаси највиших ранга који су се одважили да бораве у испосници, да ту преписују књиге, упућују молитве и служе Богу су били

ВЕРСКИ ТУРИЗАМ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ ОД КРАЉЕВА ДО РАШКЕ

МАНАСТИР СТУДЕНИЦА – ВАНВРЕМЕНСКА СВЕТИЊА НЕМАЊИЋА

Загробна задужбина Стефана Немање много пута је страдала кроз векове од непријатеља и често је остало без куполе. Некада и по више од 100 година у континуитету. Временске прилике учиниле су да оригинално и монументално фрескосликарство буде тешко оштећено, па је из не зле намере и крајњих побуда одлучено да 1863. године преко оригиналног фрескописа буде урађен нови и модернији. Да би се уопште у то време наће нови слој живописа, мајстори су морали да користе зидарску технику пиковања, како би се малтер залепио и оштетили су првобитни фрескопис. Цео наос био је прекривен барокним фрескама и то је тако трајало све до 1951. године када су се стручњаци Републичког Завода за заштиту споменика културе упутили у свој први подухват, реконструкцију Богородичине цркве. Одмах је испод барокног фрескописа изронио оригинални, монументални и непоновљиви, али и оштећени живопис. То је изазвало велико ухиђење тадашње стручне јавности и до 1953. године завршено је са радовима на повратку оригиналних фресака. У фрагментима су сачувани и

Величанствена фреска Распећа у Студеници тзв. Плаво распеће

постојале на фрескама можемо да сагледамо лепоту сликарства. По први пут у задњих неколико година се те целине повезују у једно и дају нам приближан утисак онога што је некада било, рекла је Стојанка Самарџић, ауторка пројекта конзерваторских радова и саветник у Републичком заводу за заштиту споменика културе.

Радови се изводе на висини и стручњаци раде на скели посебно диг-

то што радите онда посао није тежак. У нашој екипи раде искључиво конзерватори и рестауратори и сликари рестауратори. Долазе нам и студенти које полако уводимо у посао, нагласила је Гордана Јаковљев, руководилац конзерваторско-рестаураторских послова у манастиру Студеница.

Рад на враћању старог сјаја фрескама у Богородичној цркви представља изазов, престиж, али и врхунац каријери једног рестауратора.

-На факултету смо дosta имали и теоријског и практичног рада, али овде све то применимо. Ја сам завршила и мастер студије у Италији, али ћу овде долазити сваке године, док год се радови не заврше. Овај посао носи велику одговорност, али доноси и задовољство, истакла је Софија Ракечић, конзерватор и рестауратор.

Манастир Студеница дели судбину српске државе. Мајка свих цркава увек је била на удару, али је увек и обновљана.

-Стицајем околности, а на предлог професорке, дошла сам овде као студент. И ето већ 10 година сам овде. Да бих се успешно бавила овим послом неопходно ми је и знање о династији Немањић, јер све фреске причују своју причу. Веома сам поносна на све урађено до сада, рекла је Марија Пешановић.

Захваљујући скели која је постављена у Богородичној цркви могли смо да се попнемо до самог свода светиње. Баш испод саме куполе 1953. године откривен је ћирилични текст где пише ко је ктитор и тачан датум осликања живописа. Сматра се да је текст осмислио Свети Сава, а управо је у манастиру Студеница први пут коришћена ћирилица уместо дотадашњег грчког писма. Због тога ова светиња добија на још већем значају за наш национ.

-Велика је привилегија радити у манастиру Студеница у објекту од високог значаја који је увршћен на листу УНЕСКО. Сви се трудимо да достигнемо ниво мајстора који су осликали манастир, али је данас остало

У манастиру Суденица налази се цело прво колено Немањића

делови фресака из 19. века. Нису поznati мајстори живописа из 12. века док се за одличну реконструкцију из 16. века зна да је рађена за време патријарха Макарија Соколовића и дело фрескописца Лонгина, најбољег српског сликара 16. века.

Група рестауратора и конзерватора већ 15 година ради на обновљању фрескописа Богородичине цркве у Студеници. Радови на враћању старог сјаја фрескама из 13. и 16. века напредују свакодневно, а ауторка пројекта конзерваторских радова, Стојанка Самарџић, задовољна је како напредује обнова фресака.

-Интензивно се ради последњих 15 година, а планирано је да за 4 године буде завршено све у Богородичној цркви. После дугог низа година коначно се виде резултати радова. Сада уместо оних белих блокова које су

зајнираној за ове радове, а морају бити спремни на теренски рад и одвојени живот од најмање шест месеци. Страх од висине не долази у обзир.

-Од 2003. године радим на конзерваторским и рестаураторским пословима у Студеници. Радови константно напредују, али је потребно стално одржавати фреске. Овај посао има своја искушења, али и своје награде. Најтеже у овом послу је одвојеност од породице, јер сваке године по 6 месеци проводим у манастиру. Скела је обезбеђена и нема никаквих проблема, рекао је Лука Делић, конзерватор и рестауратор.

Доброг конзерватора и рестауратора поред знања одликује стрпљење и издржљивост, а пре свега љубав према позиву.

-Рад у манастиру Студеница представља ми задовољство. Када волите

мало људи који се баве фреско сликарством. Најлонснија сам што смо вратили првобитни изглед композицији Успења Богородице, нагласила је Весна Чанак, сликар конзерватор рестауратор.

Манастир Студеница је грађевинско уметничко врхунац у свом времену и потоњи узор у градњи манастира изграђен у периоду од 1183 и 1196. године и посвећен Ваведењу Пресвете Богородице. Стефан Немања градио је манастир као место за свој вечни починак у прелепој природи да-

тијске уметности. Око 10 процената постојећег животописа припада другој половини 16. века када је дошло до прве значајне рестаурације што се примећује на појединим композицијама. Фрескопис из 13. века представља велелепно откриће богослужбеног сликарства и одликује га висок квалитет боја, а међу најпознатијим фрескама тог периода су Распеће Исуса Христа тзв. Плаво распеће и Успење Пресвете Богородице. Друга не баш успешна рестаурација рађена је за време Обреновића где је

Ћирилични текст први пут коришћен уместо грчког писма

леко од путева. Подигнута као Немањин маузолеј, Богородичина црква постала је маузолеј и његових наследника.

-Овде се налази цело прво колено Немањића. Симеон је завештао да се после смрти његове мошти врате како би почивао поред своје жене. Његове мошти налазе се у западном травеју и Симеон је у његовом саркофагу погребан 1207. године и није после помешан. До њега је Вукан, с друге стране Радослав. Анастасијино мештво су у продужетку Симеоновог гроба, а до његове мошти Вукановог сина који се звао Растиљ, а замонашио се као Теодосије. Стефан Првовенчани почивао је поред свог оца три године све док Свети Сава није дошао из Јерусалима 1230. године, отворио његов гроб како би га пренео у манастир Жича и видео да је цело тело благословно. Са тиме је кренуло померање моштију Стефана Првовенчаног. Једно време је лежао у Жичи, па га је због сигурности Владислав вратио у Студеницу да би га Урош Први по завршетку Сопоћана пребацио у тај манастир где је био сахрањен у земљи 400 година. Његове мошти вратио је из манастира Каленић у Студеницу Милош Обреновић 1839. године када је кренула друга рестаурација манастира Студеница, рекао је кустос манастира Студеница, Давид.

Богородичина црква у Студеници је украсена фрескама 1209. године и представља највиши домет византијске уметности. Око 10 процената постојећег животописа припада другој половини 16. века када је дошло до прве значајне рестаурације што се примећује на појединим композицијама. Фрескопис из 13. века представља велелепно откриће богослужбеног сликарства и одликује га висок квалитет боја, а међу најпознатијим фрескама тог периода су Распеће Исуса Христа тзв. Плаво распеће и Успење Пресвете Богородице. Друга не баш успешна рестаурација рађена је за време Обреновића где је

цео наос прекривен фрескама барокног стила и када су физички оштећене фреске из незнава. Тај слој фресака из 19. века је уклоњен.

Све је спремно и за конзервацију и рестаурацију Цркве Светих Јоакима и Ане која се по свом ктитору краљу Милутину назива и Краљева црква. Тренутно се ради дренажа око светиње, а ускоро почињу и радови на фрескопису. Највећа вредност Краљеве цркве је очувани живопис који је настало око 1317. године, а дело је Милутинових мајстора Михајла и Евтихија који су украсили већину његових задужбина. Средства за обнову обезбедио је Републички завод за заштиту споменика културе Србије.

Прича о манастиру Студеница траје непрекидно преко 8 векова и представља симбол успона и падова српске државе. Рестауратори и конзерватори који раде на обнови живописа дали су свој печат, уткали себе у светињу и учинили да манастир Студеница и даље буде оно што је увек био кроз време, залог наде у наше трајање.

П.П.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства

ВЕРСКИ ТУРИЗАМ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ ОД КРАЉЕВА ДО РАШКЕ

ЖИЧА - ЈЕДИНИ КРУНИДБЕНИ МАНАСТИР КОД СРБА

Наши манастири су обично чувени по личности свог оснивача или по лепоти уметничких дела, а само је Жича позната по нечег другом, по томе што се у њој налазило сређиште архиепископа српске цркве и што су се ту крунисали краљеви из лозе Немањића, а Жича је била једини крунидбени манастир код Срба и то је остало до данашњих дана. И данас ако би Србија постала монахија крунисање краљева обављало би се у Жичи. Светињу над светињама, манастир Жичу, заједно су градили Стефан Првовенчани и Свети Сава. Грађена је у рашком стилу у периоду од 1206 до 1221. године и манастир је проглашен за прву српску архиепископију. На Спасовдан 1221. године у манастиру је одржан велики државно-црквени сабор, а главни беседник био је Свети Сава који је окупљеним верницима говорио о Симболу веље који је донешен на Нишком сабору, а касније представљао и разлог поделе на католичанство и православље. Када је завршио своју беседу Свети Сава крунисао је свога брата по други пут, али овога пута по православном обреду. Манастир Жича на позицији на којој је изграђен био је стална мета српских непријатеља. Није дugo прошло од завршетка манастира када су га Та-

Жича је једини манастир који у склопу свог комплекса има осам цркава

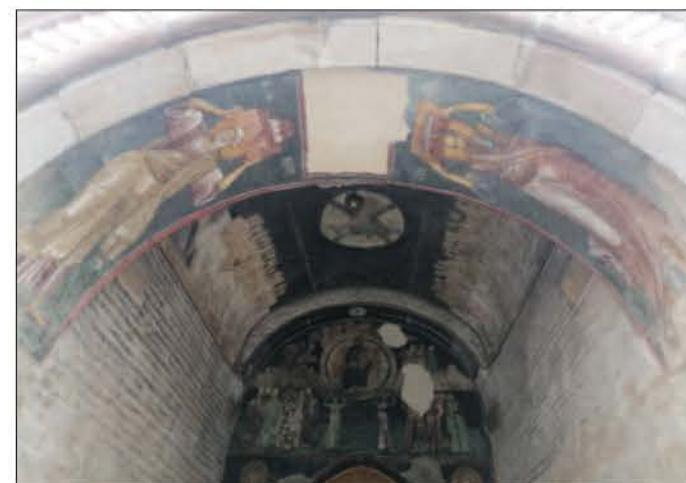
ново опустео. Пела века је био пуст да би се од 1854 до 1928. године преузели најопсежнији радови на обнови манастира. Бомбардовали су Немци манастир у јулу 1941. године, а владику Николаја Велимировића одвели у логор Дахаху. После Другог светског рата, 1965. године почине обнова, али је земљотрес 1987. године поново порушио манастирски комплекс. Од тада почину обимни радови на обнови читавог комплекса и тада му је враћен аутентични изглед са почетка 13. века. Манастир Жича још је позна-

ришћени и у Краљевој цркви у Студеници са извесним одступањима. На основу тога можемо да претпоставимо да су или то они радили прилагођавајући се димензијама и пропорцијама које задаје сама архитектура, али такође и претходни живопис који је постојао и који је вероватно обнављан, тако да постоје разлике у анатомији у том стилу цртежа византијског светитеља. Фигуре су издуженије за једну главу у односу на остале цркве где су они сликали, остали елементи су исто различити, колорит је другачији, али опет се види исти принцип, исте технике и исти ниво знања који је био опште заступљен на Балкану и у Грчкој. Вреди набројати неколико очуваних и импозантних фресака. То су престоне иконе Господа Спаситеља и Богородице, затим одмах поред њих на северном и јужном зиду су два ратника Георгије и Димитрије, један млад апостол за кога се претпоставља да је Тома, затим један преподобни светитељ на западном зиду, па изузетно лепо и очувано Успење Пресвете Богородице испод кога се на северној страни налазе исцељитељи Свети Козма са скалпелом у руци потпуно очуван, у пределу наоса сачуван је Свети Никола, а горе у панатифима видимо сачуване јеванђелисте. Вреди приметити и остале фрагменте који нису сачувани где се виде само драперије и поједини елементи, али је све то за нас изузетно вредно и сваки фрагмент тих фресака је изузетно вредан јер нам говори о уметничкој свести на изузетном уметничком нивоу који је тада био заступљен, а вреди и будућим нараштајима који ће изучавати иконопис да то пажљиво и стрпљиво изучавају, јер оно што овде имамо у манастиру Жича заиста завређује пажњу и да буде институционализовано што се тиче самог изучавања иконописа. У улазу у саму цркву, у пролазу, имамо изузетне две фреске које су данас целом иконописачком свету узори који се не заобилазе. То су потпуно оригиналне и једине фреске које можемо да видимо из

тог периода тако урађене. Ради се о Светим апостолима Петру и Павлу који имају потпуно оригиналне и фантастичне фигуре. Свети апостол Петар на глави носи цркву која симболише цркву Христову, а док апостол Павле на глави носи велико Јеванђеље што указује на његов проповеднички живот који је сав био посвећен путовањима, оснивању цркава, проповеди Јеванђеља, а нарочито проповеди међу тадашњим незнабожцима у које спадамо и ми, они који нису били Јудеји. Те две фреске су одавно у убеницима

имала уложила је у цркву Светог Саве. Владика је тај новац употребио за живопис ове цркве, рекла је, монахиња Жичка Нектарија.

Цркву је фрескописао руски емигрант, белогардејац Николај Бајендорф, а сам владика Николај Велимировић желео је да у цркви има фреску цара Николаја Романова, великог пријатеља Срба, који тада још увек није био канонизован. Имати фреску Николаја Романова у цркви био је велики проблем после Другог светског рата, па су монахиње фреску покриле папиром и

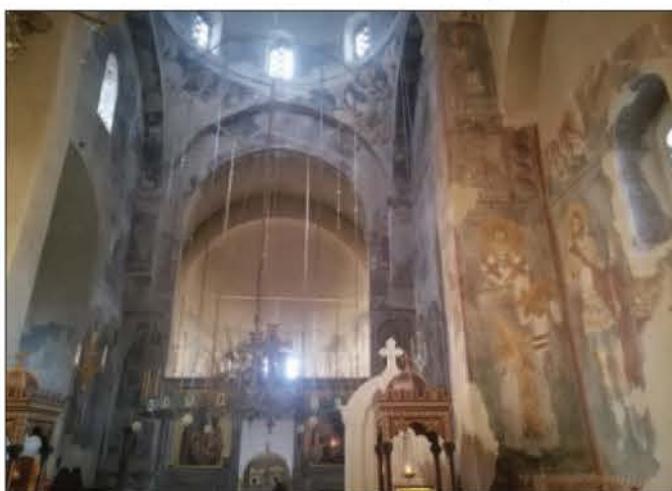

Две фреске на улазу данас су целом иконописачком свету узори

Академија за изучавање иконописа и сваки посетилац који овде дође треба на њих да обрати пажњу, а нарочито ученици иконописа и они који планирају тиме да се баве, рекао је Владимир Благојевић, свештеник епархије Жичке и учитељ иконописа.

Свети манастир Жича у склопу свог комплекса има 8 цркава, што нема ни један други православни манастир у Србији. Једна од тих цркви је и црква Светог Саве чији је ктитор Свети владика Николај Велимировић. Црква је изграђена неколико година уочи Другог светског рата, а фрескописана је 1937. године. Занимљива је прича како је црква фрескописана.

Оно што је занимљиво, а што није познато нашем народу, је начин на који је живописана црква. Била је жена којој се син јединца напрасно упокојио и наравно била је очајна због тога. Некако се налазила на броду, не бих знала да тачно кажем где, на којем се налазио и владика Николај, наш свети владика Николај Велимировић. Она је решила да се убије скоком у воду. Међутим, владика јој је пришао и рекао: „То што планираш да учниш, немој, него дођи код мене у Жичу“. Она се тргла, јер нико није знао за њену намеру, а владика је био позорљив као што знамо. Она је одустала, јер нема већег греха од самоубиства. Дошла је у Жичу, замонашила се и упоокојила као монахиња Марија, а своје наслеђе које је

У Жичи се налази неколико очуваних и импозантних фресака

тари и Кумани опустошили. То се десило крајем 13. века. Нешто касније видински кнез Шишман про-дру је све до Пећи, а манастир је опустошио и запалио. До 1309. године архиепископ Јевстатије Други обновио је цркву Светог Спаса иако она више никада неће изгледати као када је изграђена. Вековима су манастир пустошили лопови и бандити. Онда су на ред дошли Турци да би падом Србије 1459. године манастир остао пуст и без монаштва. Са Сеобом Срба селило се и монаштво, а тек почетком 19. века Карађорђе је обновио монаштво и направио четири келије за монахе. Монаси су учествовали у устанку против Турака, али је манастир са сломом Првог српског устанка по-

тији као седмоврата Жича, јер су ту крунисани сви српски краљеви. Живопис је изузетно вредан и потиче из 1220. године.

-Овде се ради о фрескама које су изузетно квалитетно урађене, јер период ренесанс Палеолога пред-ставља врхунац иконописа Источне цркве почевши од Емануела Пасслиноса на Светој Гори, па касније претпоставља се до његових ученика Михајла и Евтихија. Тада исти стил примењујемо и овде. Иако су мајстори Михајло и Евтихије за време краља Милутина осликавали у Србији овде у Жичи ипак се примењују извесне разлике у односу на остале њихове живописе. У манастиру Жича примењујемо исти принцип и исте технике који су ко-

тако сачувале и њу и цркву од комуниста. Тако посли 50 година поново се појавила фреска Николаја Романова.

-Владика је раније саградио цркву у Охриду где је такође била фреска цара Николаја. Комунисти су порушили цркву, а наше монахиње су биле приморане да ту фреску прекрију једним папиром, јер је постојала велика опасност по монахиње и цркву, ако комунисти примете фреску, рекла је монахиња Нектарија.

Прошле године обележено је осам векова од православног крунисања Стефана Првовенчаног и осам векова од како је у цркви Светог Спаса, Свети Сава узврстио православље читајући Симбол вере на Сабору. Од тада смо ми православци светосавци. Знамо ко смо, шта смо, одакле смо и чији смо. Немањићи, пут ка нама, никоме зло тако нам Бог помогао.

„Идите и научите све народе крстећи их у име Оца, Сина и Светога Духа“.

П.П.

Овај пројекат је су-финансиран из буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства

ВЕРСКИ ТУРИЗАМ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ ОД КРАЉЕВА ДО РАШКЕ – МАНАСТИР КОНЧУЛ

ПО УГЛЕДУ И ЗНАЧАЈУ БИО ЈЕ НА ЧЕТВРТОМ МЕСТУ У СРПСКОЈ ДРЖАВИ

На неколико километара од Рашке када се крене Ибарском магистралом ка Аутономној покрајини Косово и Метохија, на левој обали Ибра, налази се веома важна и велика светиња Српске православне цркве. Манастир Кончул, познатији у народу као Никољача, својом архитектуром и белом бојом доминира овим крајем. Манастир Кончул изграђен је на остацима ранохришћанске базилике и тај манастир је највероватније изградио родоначелник лозе Немањића, велики жупан Стефан

Манастир својом архитектуром и белом бојом доминира овим крајем

Иконостас је новијег датума и вероватно је дело Живка Павловића

Немања, давне 1175. године. Знамо да је Кончул био велики духовни, верски и културни центар. Први пут се помиње у Студеничком типику, који је Свети Сава написао између 1207. и 1215. године и ту се говори да је његов игуман учествовао у избору студеничких старешина,

XV века манастир Кончул је доживео највећи успон. Из те епохе потичу многи нађени по-кretни предмети и највећи број открivених надгробних плоча. После пада Деспотовине (1459) и за Кончул су настала тешка времена. Не зна се тачно када је запустео, али претпоставља се

Једна од манастирских светиња је икона Пресвете Богородице

при чemu је поменут на четвртом месту међу игуманима тадашњих светиња. Ова чињеница сведочи о томе да је Кончул имао велики углед и да је значају у то време био на четвртом месту у Српској држави. У овом манастиру замонашио се и архиепископ Данило.

У XIV и у првој половини да је црква срушена у аустријско-турском рату 1689. године. Црква је дуго била у рушевинама пре него што је обновљена, 1861. године. При- мећени су делови старијег храма скоро испод свих зидова постојеће цркве. Иконостас је новијег датума и вероватно је дело Живка Павловића. У току

археолошких ископавања, која су вршена од 1975. до 1979. године, нађена је бифора. У самој цркви налази се гробница на којој стоји оштећени натпис који говори да ту почива Реља

Пресвета Богородица како држи Христа десном руком. Назива се и милосна јер је извор милости. По узору на ову икону, у 18. веку, је насликана икона Мајке Божије која се по Кипарској, та-

Вредно здање-конак манастира Кончул

Гробница Реље Крилатице или „Реље од Пазара“

Крилатица, или „Реља од Пазара“. Пронађени су и фрагменти фресака, делови врата, стари надгробни споменици и друго. Игуманија Катарина са сестрама је 2000. године дошла у манастир Кончул и тако је

остала читава и неоштећена.

На Кипарској планини Кико налази се манастир „Богородица Кикска“, посвећен рођењу Пресвете Богородице, познат по Богородичној икони „Кикиуса“. По предању, то је једна од три иконе које је насликао свети

У току археолошких ископавања нађена је бифора, фрагменти фресака, делови врата

после 310 година почела духовна и материјална обнова ове старе светиње. Од тада се врше

апостол и јеванђелист Лука, а благословила ју је сама Богородица. На икони је изражена

које, назива „Кикиуса“. Разлика између ове две иконе је у томе што на нашој Кикиуси Христос држи отворен свитак и што су у угловима иконе изображени ликови четворице јеванђелиста (Јована, Матеја, Марка и Луке). Кончулска Кикиуса се првобитно налазила у манастиру Свете Тројице код Муштишта на Косову. Икона није придавана никаква посебна важност, била је једна од многих старих икона. Злокобне 1999. године, под најездом албанских екстремиста, сестринство на челу са игуманијом Катарином напушта манастир. Манастирски конаци и храм су спаљени. Када су блаженопочивши епископ Атанасије (Јефтић), игуманија Катарина и протојерејставрофор Радивоје Панић дошли на згариште у опустелом храму их је дочекала, недирнута огњем, чудотворна икона Мајке Божије „Кикиуса“. Икона је пренета у манастир Кончул где се и данас налази.

Овде су и мошти Светог Великомученика Јакова Персијанца, који је пострадао око 400 године нове ере.

П.П.

Овај пројекат је субфинансиран из буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства

ВЕРСКИ ТУРИЗАМ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ ОД КРАЉЕВА ДО РАШКЕ

ПОДЗЕМНЕ ЦРКВЕ У СРБИЈИ ЈЕДИНСТВЕНЕ У ЦЕЛОМ ПРАВОСЛАВНОМ СВЕТУ

• Грађене су за време Турака, јер је тадашњи закон бранио да цркве буду видљиве, па су мештани светиње подизали тако да је само кров био изнад земље • Наши преци сачували су светосавску веру упркос константним ударима непријатеља, па најмање што се може урадити јесте обнова светиња

Подземне цркве у Србији јединствене су у целом православном свету. Грађене су за време Турака, јер је тадашњи закон бранио да цркве буду видљиве, па су мештани светиње подизали тако да је само кров био изнад земље. Сада је дошло време да се подземне цркве и обнове, а таквих је на поузету од Краљева до Рашке дosta. Ми вам представљамо подземне цркве у рашком и студеничком крају.

На десетак километара од Рашке сместило се живописно село Трнава подно Голије. Предели и природа као у бајци и асфалтиран пут до Голије нису били довољни да се заустави миграција људи са села у градове. Некада је Трнава била јако село са неколико хиљада људи, али то више није.

-Трнава је пре 40 година има 4.300 становника, а данас једва 500. Некада је било 450 домаћинстава, а сада је 150 кућа просто затворено. Закључане су куће и не користе се уопште. У појединим засеоцима остао је по један становник. У Перовићима подно Голије има 30 кућа, а остало је само један

Црква Свете Петке и у позадини храм Успења Пресвете Богородице

17. века. Не зна се ко је мајстор који је осликао цркву, али црква је прави украс села и позивам све да дођу и да је посете, рекао је Иван Ђуричић, свештеник у Трнави.

У порти цркве изграђен је и храм новијег датума, а у току су радови на фрескописању цркве.

-Храм Успења Пресвете Богородице у Трнави саграђен је 1961. године

земним црквама. Добра вест је да је Завод за заштиту споменика културе почeo са обновом светиња које је наш народ градио када се то није смело. Завод за заштиту споменика културе Краљево почeo је радове на обнављању цркве Светог Николе у засеку Железница у Тадењу. Црква је изграђена почетком 17 века, а план Завода јесте да се овај верски објекат у потпуности обнови. Недалеко од ове у засеку Косуриће налази се још једна црква из истог периода посвећена Светој Катарини која је у лошем стању.

Ретко ко осим мештана Тадења зна за цркву Светог Николе која се налази у засеку Железница високо изнад манастира Студеница. Већ дugo је црква на старом гробљу у Железници без крова и баш овај верски објекат обновиће Завод за заштиту споменика културе Краљево. Историјска и духовна вредност ове камене цркве је немерљива и грађена је с

туре и информисања, локалној самоправи, и код донатора и да ће се скupiti средства како би се црква ставила под кров што и јесте првобитна замисао и идеја стручњака Завода за заштиту споменика културе, рекла је Катарина Грујовић Бровкић, директорка Завода за заштиту споменика културе Краљево.

Ова црква разликује се од осталих православних светиња по зиду где

Радови на обнови цркве Светог Николе у засеку Железница

се налази олтарски простор. Цео источни зид цркве светог Николе је озидан равно. Камен употребљаван за изградњу потиче из ових предела, а гробље где је и изграђена црква такође је веома старо. Пронађени су надгробни споменици из 18 века, али је гробље сигурно старије, па се може видети континуитет живљења у овим пределима.

-Овде има споменика углавном из 18. века, али има и старијих споменика. Овде је било некада велико насеље и ово мало становништво што је с

Подземна црква Свете Катарине у Косурићима

човек. У близини нема никога ни да га обиђе, вајка се Миленко Станишић, дугогодишњи председник Месне канцеларије у Трнави.

Овај крај је познат и по бројним црквама из 15. и 16. века. Једна таква је и црква посвећена Светој Петки Римљанки. Турци су забрањивали изградњу цркава осим ако оне нису под земљом, па су мештани користили тај закон како би уздизали светиње. Црква је саграђена 1569. године и саградили су је Цвета и Вучина што стоји у напису на западном зиду цркве.

-Црква је изграђена у облику куће, јер због турских закона није смела да се гради да буде видљива. Црква је била под земљом и само кров се видио. Иконописана је унутра и тај иконопис је јако леп и представља описан живот Свете Преподобномученице Параксеве што је јединствено у српској цркви. Фрескопис потиче из 16. и почетка

дина у року од годину дана. Саграђена је протојереј ставрофор Милан Гавриловић са својом породицом и верницима овога краја и то у тешком времену комунизма. Божјом милостју почели смо обнову храма 2018. године уз благослов Његовог преосвештенства епископа Јустинијана. Обновили смо кровну конструкцију, фасаду и почели са осликањем храма уз помоћ Стојадина Максовића, његове породице и верника овог краја. Храм осликава господин Јандрија Чоловић из Младеновца, нагласио је јереј Милован Вучковић.

Једна од виђенијих личности овог села био је и Саво Младеновић, десна рука краља који је 1908. и 1909. године изградио парохијски дом, зграду месне канцеларије, школу. Сви се налазимо да ће са развојем туризма на Голији поново оживети село, а и да ће се обновити бројне цркве из 15. и 16. века које се налазе на овом поднебљу.

И студенички крај богат је под-

краја 16. и почетком 17. века.

-Завод је због лошег стања цркве и дугогодишњег пропадања израдио пројекат конзерваторско-рестораторских радова и средства су определјена на конкурсу Министарства културе и информисања. Вредност пројекта је 2,5 милиона динара у првој фази и то је почетак радова. Ми се надамо да ће бити разумевања у Министарству кул-

туре и информисања, локалној самоправи, и код донатора и да ће се скupiti средства како би се црква ставила под кров што и јесте првобитна замисао и идеја стручњака Завода за заштиту споменика културе, рекла је Катарина Грујовић Бровкић, директорка Завода за заштиту споменика културе Краљево.

П.П.

Овај пројекат је суфинансиран из буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства

■ Вески туризам у Ибарској долини од Краљева до Рашке

ОБНОВЉЕНЕ ЦРКВЕ У ДУБОВУ И ШУМНИКУ

• Црква Светог Николе у Шумнику код Баљевца потиче из средњег века и обновљена је 1980. године од стране Завода за заштиту споменика културе Краљево, док црква Преображења Господњег у Дубову датира од пре скоро два века и тренутно је обнављају парох и мештани Гокчанице

На 60 километара од Краљева налази се област Гокчаница која обухвата неколико села у овом лепом крају. Гокчаница је некада била општина и у овој области до пре педесет година живело је око 4.500 људи. Данас Гокчаница нема ни статус општине, а ни становника као некада. Овде тренутно живи око 400 мештана. Баш у самом центру области сместила се црква посвећена Преображењу Господњем. Место на којем је изграђена светиња је прелепо, а црква датира од пре скоро два века.

-Ми се налазимо у центру области Гокчаница и није чудо што су људи решили, када им је то било потребно, да подигну овде

Црква Светог Николе изграђена крајем XIII и почетком XIV века

Време је учинило своје, па је цркви била потребна обнова. Парох је позвао верни народ на ак-

Богу служиле у овој светињи је свакако и Рус, Митрофан Романов, који је највероватније директни потомак царске породице Романов и сахрањен је у порти цркве са осталим свештеницима.

-Пуно важних личности је овде служило Богу. Један од њих је Митрофан Романов који је занимљива личност, али немамо до волно података о њему. Занимљиво је истражити живот и Јанићија Миновића и Митрофана Романова и свих претходних свештеника и тиме ћemo расветлити ис-

нагласио је свештеник Александар Бојевић.

За шест година црква у Дубову обележиће два века постојања, а како су је парох и

века. Не зна се ко је ктитор цркве, али се предпоставља да је светињу изградио локални властелин. Црква је изграђена од камена, а кров од сиге и била је у рушеви-

Од оригиналног фрескописа сачувана само два фрагмента

мештани улепшали немају чега да се стиде и могу јубилеј да дочекају спокојно.

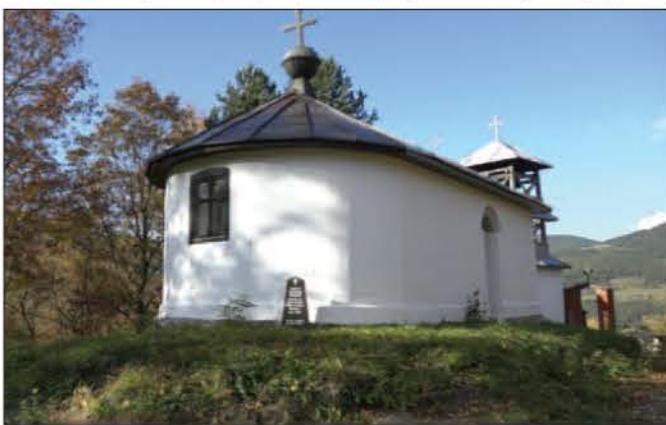
Долина векова јединствена је у Европи, јер се овде налазе бројне светиње из средњег века. На четири километара од Баљевца на Ибру, на једном узвишењу изнад Ибарске магистрале, налази се црква Светог Николе која је

нама све до 1980. године када је Завод за заштиту споменика културе Краљево обновио цркву. Ве-рује се да су цркву градили исти мајстори који су подигли и цркву Светог Николе у Баљевцу с тим да ова црква није класична рашка школа већ има мало примесе при-морја. Од оригиналног живописа остале су само фреске Богородице и лик једног светитеља, рекла је Александра Здравковић, члан црквеног одбора Баљевац.

Идилична природа и осећај мира је оно што ће сваки посетилац осетити када се попне на про-планак где се налази богомоља. Једино што не постоји асфалтни пут до цркве Светог Николе, па је прилаз мало отежан. Једном го-дишње, прве Младе недеље после Петровдана, овде се одржава сабор када цркву похиђа велики број верника из Баљевца и око-лине. Осталих дана у години црква Светог Николе самује сакривена од очију бројних путника који крстаре Ибарском магистралом. Само српска застава која се вијори са бора указује да се на овом месту налази наша битна светиња.

П.П.

Овај пројекат је суфинансиран из буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је додељио средства

Обновљена црква Преображења Господњег ускоро обележава два века постојања

цркву. У целој области Гокчанице постоји пуно црквишта, остатака цркава, али ова црква када је саграђена мислим да је служила као саборни храм где ће се служити литургија, где ће се људи причешћивати, крштавати и венчавати. На основу података који су нам доступни црква је подигнута 1828. године од слабог материјала и мислим да је то црква коју данас и обнављамо. Црква је посвећена Преображењу Господњем и тада је овде велики сабор када се скупе људи из овог и других крајева. Чак долазе и људи који су се одселили одавде. Није једноставно обнављати цркву, јер овде има мало становника и људи нису при парама, али се увек нађе неко ко би хтео и вољео да помогне и сто полако обнављамо и ја сам задовољан. Требало би да за шест година прославимо 200 година постојања цркве у Дубову и мислим да ћемо у томе успети, рекао је свештеник Александар Бојевић, парох студеничи.

Цркву. У целој области Гокчанице постоји пуно црквишта, остатака цркава, али ова црква када је саграђена мислим да је служила као саборни храм где ће се служити литургија, где ће се људи причешћивати, крштавати и венчавати. На основу података који су нам доступни црква је подигнута 1828. године од слабог материјала и мислим да је то црква коју данас и обнављамо. Црква је посвећена Преображењу Господњем и тада је овде велики сабор када се скупе људи из овог и других крајева. Чак долазе и људи који су се одселили одавде. Није једноставно обнављати цркву, јер овде има мало становника и људи нису при парама, али се увек нађе неко ко би хтео и вољео да помогне и сто полако обнављамо и ја сам задовољан. Требало би да за шест година прославимо 200 година постојања цркве у Дубову и мислим да ћемо у томе успети, рекао је свештеник Александар Бојевић, парох студеничи.

И унутрашњост цркве је обновљена што можете и сами видети и уверити се колико су мештани себе уложили у овај храм. Црква Преображења Господњег има и вредан иконостас који потиче из 1833. Године, што пише и на царским дверима. Једна од интригантнијих личности које су

Иконостас потиче из 1833. године, пише на царским дверима

торију овога краја. То је неки наш задатак и циљ да припремајући цркву за обнову расветлимо што више и историју овога краја и људи су зантересовани за то. Фрескописање цркве је велики по-духват за нас и то није у плану. Ми смо задовољни и са овим што можемо да урадимо. Израдићемо само иконе оних слава које људи славе. На иконостаској прегради царских двери налазе се иконе из времена када је црква настала, а то је прва половина 19. века. Оне су очишћене, конзервиране и рестауриране и сада су у пуном сјају,

цела изграђена од камена. Црква је веома лепа и само путници на-мерници могу доћи до ове светиње одакле се пружа прелеп поглед на мало рударско место. Црква је дуго година била без крова што је утицало на пропадање фрескописа који је очуван у само два фрагмента. Није познато ко је био ктитор ове светиње која се налази сакривена у лепој природи.

- Црква се налази у засеоку Черење у околини Баљевца и посвећена је Светом Николи и датира са крајем 13. и почетком 14.